
”Talk to me baby, tell me what's the matter now”

Semiotiska och utvecklingspsykologiska perspektiv
på kommunikation vid psykoanalytisk
behandling av spädbarn

Björn Salomonsson

Long gone blues

Talk to me baby, tell me what's the
matter now (repeat)
Are you tryin' to quit me, baby, but
you don't know how?

I've been your slave, ever since I've
been your babe (repeat)
But before I see you go, I see you in
your grave.

I'm a good gal, but my love is all
wrong (repeat)
I'm a real good gal, but my love is
gone.
(Billie Holiday)

”Talk to me baby, tell me what's the matter now”. Dessa manande ord sammanfattar hur mamman till åtta månader gamla Karin kände när hon oupphörligen grät och krävde att få bröstet. Likt bluesens kärlekspar tycktes de vara varandras slavar, två människor som desperat försökte förstå vad som gått snett mellan dem. Idag söker många mammor psykoterapeutisk behandling med sina spädbarn. Alla terapimetoder kopplar barnets

störning till någon form av urspåret samspel med mamman (Baradon, 2002; Baradon et al., 2005; Barrows, 2003; Berlin, 2002; Cramer och Palacio Espasa, 1993; Dolto, 1982, 1985, 1994; Fraiberg, 1987; Lieberman et al., 2000; Manzano et al., 1999; Stern, 1998; Watillon, 1993). En av dessa metoder utmärker sig emellertid genom sitt konsekventa fokus på barnet. Här härbärgerar analytikern spädbarnets oro genom att för spädbarnet beskriva hennes beteende och dess omedvetna rötter. Det var denna metod, psykoanalytiskt arbete med spädbarn och mor (Norman, 2001, 2004), som jag använde i behandlingen av Karin och hennes mamma.

Jag menar att Karin till mig kunde kommunicera många olösta intrapsykiska och interpersonella konflikter, inte minst sin ilska och svårigheten att hantera den inför sin mamma. Självklart svarade hon inte på mina tolkningar genom att berätta för mig ”vad som var fel” (*what's the matter now*). Men hennes förmåga att uttrycka sig inför mig och förstå min kommunikation var så välutvecklad att titeln på bluessången föll mig in som en passande metafor för denna form av psykoanalytiskt arbete. ”Talk to me baby”

Spädbarn lider inte sällan av störningar som har att göra med amning, sömn, humör, och anknytning. Psykoterapi och psykoanalys används i allt större utsträckning för att hjälpa dem, ofta med goda resultat. Men hur går denna kommunikation mellan spädbarn och analytiker till? Vad förstår de av varandras uttryck? Artikeln diskuterar utifrån fallstudier och teoretiska utgångspunkter hur man närmare kan beskriva kommunikationen mellan analytiker, mamma och spädbarn.

1. Barnets och moderns namn och biografiska data har ändrats för att bevara deras anonymitet.

betecknar således analytikerns konsekventa sätt att tala till spädbarnet om hennes inre värld.

Det finns emellertid många frågor kring hur spädbarnet berättar för analytikern om "vad som är fel" och om hur han eller hon förstår spädbarnets "tal". Dessa frågor kan formuleras på följande vis:

"I din metod talar analytikern till spädbarnet inom ramen för ett tolkningsarbete. Hur vet du att spädbarnet förstår vad du säger till henne?"

"Om hon förstår dig, *vad* förstår hon?"

"Förutsatt att spädbarnet förstår andra aspekter av din kommunikation än den verbala, vilka är dessa aspekter och hur vet du att ni båda förstår samma sak?"

"Skulle inte spädbarnets beteende helt enkelt kunna vara en ospecifik och icke tolkningsbar reaktion på din närvaro?"

För att sammanfatta: "Förstår spädbarnet verkligen vad du förmedlar till henne och förstår du vad hon förmedlar till dig?"

För att närma oss dessa frågor måste vi gripa oss an två uppgifter. För det första måste vi söka ett teoretiskt ramverk för hur analytiker och spädbarn kommunicerar. Jag tänker visa att symbolbegreppet används på ett oklart sätt i psykoanalytisk teori och att det är illa lämpat att förklara kommunikationen vid arbete med spädbarn. Istället skall jag redogöra för utbytet mellan spädbarn, analytiker och mamma i semiotiska termer, och jag skall införa olika beteckningar för delarna av detta ramverk.

För det andra måste vi redogöra för hur och när spädbarnet utvecklar sina förmågor till varseblivning och kognition. Det är ju dessa förmågor som det använder för att utveckla sin kommunikation med andra människor. Jag beskriver detta utifrån utvecklingspsykologiska forskningsresultat.

Jag använder semiotik och utvecklingsforskning som hjälpdiscipliner för att ta mig an frågorna. Man kunde invända att sådana discipliner är irrelevanta för en analytiker, eftersom han eller hon i sin kliniska praktik

förlitar sig på sina upplevelser, dvs. på sin motöverföring. Självklart är motöverföringen central för min förståelse. I arbete med spädbarn är mina känslomässiga reaktioner dessutom ofta nog så intensiva. Men eftersom analytikern och barnet kommunicerar på så olika sätt är de ledtrådar som barnet ger analytikern sällan lätta att förstå. Jag behöver mer information än vad motöverföringen kan ge för att förstå den kliniska situationen. Kunskap från undersökningar av barnets kommunikativa färdigheter hjälper oss att bemöta kritiken "ni överdriver vad som kan tolkas och hur mycket av det som barnet förstår". I uppsatsen skall jag redogöra för dessa undersökningar och koppla dem till en teori om kommunikationen mellan analytiker, spädbarn och mor. De två vinjetterna med Karin kommer att illustrera den teoretiska diskussionen.

En anmärkning om definitioner: termen "kommunikation" betecknar här varje sätt att förmedla mening från en person till en annan. Som "språk" betecknar jag det "anmärkningsvärt komplexa, flexibla och kraftfulla *system* för kommunikation som innebär att ord används kreativt, enligt en systematisk grammatiks regler" (Bear et al., 2001, s. 638). Ett språkligt yttrande åtföljs ju alltid av gester, tonfall, rytm osv. Jag skall därför ange när jag syftar på yttrandets verbala eller icke-verbala innehåll.

Psykoanalytiskt arbete med spädbarn och mödrar

Den kliniska metoden utvecklades av Johan Norman (2001, 2004) och utövas nu vid Psykoanalytikernas spädbarnsmottagning i Stockholm. Den utgår från fyra förutsättningar:

- (1) att en relation kan upprättas mellan spädbarnet och analytikern, (2) att spädbarnet har en ursprunglig subjektivitet och ett själv som grund för intersubjektivitet och sökande efter härbärgerande, (3) att spädbarnet har en unik flexibilitet i sina skiftande representationer av sig själv

och andra som upphör när jaget utvecklas, och (4) att spädbarnet förmår bearbeta vissa aspekter av språket. (2001, s. 83)

Behandlingen syftar till att föra in ”spädbarnets störning i det känslomässiga utbytet inom sessionens här och nu, så att den kan härbärgeras i relationen mellan spädbarnet och modern” (2001, s. 83). Modern och babyn betraktas som aktiva deltagare vilka båda relaterar till analytikern. I detta avseende bygger metoden på Winnicott, som menade att ”rörligheten i spädbarnets personlighet och det faktum att känslor och omedvetna processer ligger så nära barndomens första stadier” (1941, s. 232) kan användas terapeutiskt. Winnicott hävdade emellertid att det väsentligen var från studiet av överföring hos vuxna som vi kunde ”få en klar bild av vad som äger rum i den tidiga barndomen” (1960, s. 595). Norman radikaliserar Winnicotts begrepp om spädbarnsfantasier (1941, s. 61) till en teknik i vilken analytikern talar *till spädbarnet* för att härbärgera och tolka hennes omedvetna mentala innehåll.

Nu finns ett problem: spädbarn kan inte tala och förstår analytikerns ord mycket vagt, om ens alls. Inte förrän vid 12 månader förstår de ett tiotal ord, och de säger sina ”första igenkännliga ord någonstans mellan tolv och tjugo månader” (Karmiloff och Karmiloff-Smith, 2001, s. 62). Denna diskrepans i utvecklingen av språklig förståelse respektive uttryck användes av Balkányi (1964) för att förklara varför traumatiserade barn inte kan sätta ord på att de blir oroliga. Enligt Norman är spädbarnets problem egentligen inte att hon inte kan verbalisera traumat, utan att traumat inte har härbärgerats. Modern har kanske sagt lugnande ord, men samtidigt skickat omedvetna budskap med andra innebörder. Eftersom spädbarnet ”förstår den omedvetna kommunikation som riktas till henne” (Dolto, 1994, s. 177)² ställs hon då inför en förvirrande situation. Analytikerns tolkningar syftar till att härbärgera denna traumatiska situation. Frågan är vad spädbarnet förstår av dessa tolkningar. Jag återkommer strax till denna punkt.

Vad gäller spädbarnets försvarsmekanismer talar Norman om två typer: infantil bortträngning och klyvning + projektiv identifikation (2004, s. 1118). När en mor kommunicerar genom inträngande projektiva identifikationer kommer hennes verbala och icke-verbala budskap att skilja sig åt. Ta till exempel en deprimerad mamma som projicerar sin mörka världsbild på babyn, ler vagt men är alltför upptagen eller arg för att härbärgera de oroskänslor hennes projektioner framkallar.³ Antingen kommer barnet då att förskjuta sina negativa känslor till ett konkret föremål, till exempel mammans blus eller kropp (infantil bortträngning), eller så förkastar hon fullständigt den smärtsamma situationen och avvärjer varje koppling till mamman (klyvning + projektiv identifikation).

Den psykoanalytiska behandlingen bedrivs med en frekvens av fyra sessioner per vecka, när så är möjligt. Den sträcker sig från några månader för spädbarn under 1 år, till längre analyser med barn på omkring 18 månader, när den i många avseenden börjar likna klassisk barnpsykoanalys. Spädbarnen lider framför allt av störningar i sömn, omvårdnad, humör och anknytning. De kan inte somna eller vaknar av vad som verkar vara mardrömmar. De avvisar bröstet, eller klamrar sig desperat fast vid det. De undviker kontakt med mamman, eller kan inte släppa taget om henne. Vissa barn har ytterligare problem: kolik, allergier och eksem. Hos vissa har en diagnosticerad kroppslig sjukdom bidragit till att bryta det känslomässiga bandet mellan mor och barn. Det är då som om ingen av vågar knyta an till den andra. Bägge parter lider starkt, och att bevittna deras plåga är ofta hjärtslitande för analytikern.

Påståendet att ett spädbarn reagerar när moderns medvetna och omedvetna budskap skiljer sig åt är inte kontroversiellt för en analytiker. Det är däremot det omvända påståendet, att spädbarnet sänder motsägelsefulla budskap och att analytikern bör tala till henne om dessa situationer. Jag lägger nu fram vad en sådan teknik kan ha för teoretiskt berättigande. Jag redogör också för forskningsresultat kring spädbarnets förmåga att

2. Det finns en viktig skillnad mellan Norman och Dolto vad gäller babyns förmåga att förstå omedveten kommunikation: Dolto tillskrev babyn en förmåga att förstå ord bokstavigt (se till exempel 1985, s. 211). Norman och vår grupp delar inte denna ståndpunkt. Se nedan, angående spädbarnets språkförståelse.

3. I experiment har Tronick och Weinberg (1997) samt Field och hennes kollegor (1988) visat liknande intensiva reaktioner hos spädbarn i samspelet med deprimerade mödrar.

förstå verbal respektive känslomässig kommunikation. Jag utgår från två korta scener.

Vinjett 1

Karin är 8 månader gammal. Hon kräver att mamma ständigt sysselsätter sig med henne. Hon har även svåra sömnproblem. Det är omöjligt att få henne att sova om inte mamman ger efter för hennes krav på bröstet. Varje litet missöde får Karin att gråta och hennes mor är utmattad och hjälplös. Jag arbetade med dem i en två månader lång psykoanalys med fyra sessioner i veckan.

Vid den första sessionen berättar mamman hur orolig hon varit tidigare för Karins fysiska hälsa. Hon vet att ur medicinsk synpunkt är hennes oro inte rimlig. Hon är likväl bekymrad, men den känslan kontrasterar mot hennes lättsamma tonfall. Hon verkar ovillig att gå med på min fundering ”det måste ha varit svårt även för dig och inte bara för Karin”. Jag tycker hon blandar samman deras identiteter, genom att tala om var och en av dem som ”vi”. Om jag har rätt i att hon fruktar sina egna känslor i fråga om Karins hälsa, så kan hon inte handskas med flickans känslor. Jag funderar på om Karins gnäll efter bröstet är kopplat till mammans sätt att hantera denna känslomässiga situation. Medan mamman talar, och jag reflekterar över hur jag känner inför vår tillgjorda kontakt, gnäller Karin och börjar krypa. Hon trillar över en liten pall i mitt rum och börjar gråta. Jag säger ”Nu trillade du”.

Mamma säger: ”Kära nån! Du trillade och slog i huvudet”.

Jag säger till Karin: ”Du ser ju faktiskt *arg*⁴ ut när du tittar på mig. Du undrar kanske vad det är för en gubbe du kommit till, med sin dumma stol ... Ja? ... Men det var inte så farligt när du trillade.”

Karin lugnar sig men gnäller fortfarande. Under tiden beskriver modern hur Karin vaknar upp om natten och då bara kan lugnas genom att få bröstet. Hon fortsätter, som om hon talade till Karin: ”När du vaknar upp om natten är det *enda* som hjälper att du får bröstet *genast*, annars blir du *Så Ledsen*.”

Jag får emellertid intrycket att Karin är irriterad. Jag säger till henne: ”Man kunde fråga sig: blir du ledsen för att du inte får bröstet? Eller blir du *arg*?!”

Karin ryter till och jag kommenterar: ”Ja, det *där* låter faktiskt ganska *argt*, tycker jag!”

Karin slutar gråta.

Det här är en vanlig situation i psykoanalytiskt arbete med spädbarn. Känsloklimatet mellan mor och spädbarn hettar till. Jag dras in i det genom min motöverföring och deras sätt att relatera till mig: Karin genom att blänga mot mig och modern genom att förmedla och samtidigt dölja sitt behov av hjälp. Jag beskriver vad jag upplever och slutligen tolkar jag för Karin att hon tycks vara arg på mig.

Vad berättigar mig att tillskriva Karins kommunikation en sådan innebörd? Vi påminns om våra inledande frågor. För att formulera dem på ett annat sätt: Karin säger inte att hon är arg på mig. Hon ryter till. Hur förmedlar hon sin känsla till mig? Vilka begrepp kan bäst redogöra för hennes kommunikation? Traditionellt, när psykoanalytiker tycker att patienten förmedlar en mening bortom den uppenbara, säger vi att hon *symboliserar* denna andra mening. Karins rytande skulle då symbolisera hennes ilska mot mig. Men vid närmare eftertanke märker vi att begreppet ”symbol” används för så många olika sätt att förmedla mening. Vi kan till exempel använda ”symbol” för ett spädbarns rytande, ett manifest dröminnehåll, ett symptom eller ett konstverk. Därför skulle vi egentligen behöva klargöra, i varje enskilt fall, hur vi använder ”symbol” och ”symbolisering”. Detta görs inte alltid tydligt vid psykoanalytiskt teoretiserande. Det är dags att gå in på problemen med begreppen ”symbol” och ”symbolisering”.

Problem med begreppen ”symbol” och ”symbolisering”

Enligt Silver är symboler ”instrument för att uttrycka våra känslor för varandra samtidigt som de är instrument för mening och förstå-

4. Jag använder kursiveringar och stora bokstäver för att ange betoning av ord.

else” (1981, s. 271). Den psykoanalytiska situationen är verkligen laddad med sådana känslouttryck och våra bemödanden att förstå dem. Men det faktum att vi inte alltid klargör begreppet ”symbol” är än mer problematiskt vid spädbarnsbehandling, eftersom babys kommunikation är så svår att förstå och tolka. Vi behöver en bättre begreppsapparat för hur analytikern och den lilla analysanden förmedlar medvetna och omedvetna innebörder.

I gängse bruk implicerar den psykoanalytiska symbolen ”en konstant relation mellan symbolen och vad den symboliserar i det omedvetna” (Laplanche och Pontalis, 1973, s. 442). Som jargongen går: en cigarr betyder alltid en penis. Symbolen bildas utifrån en analogi med det symboliserade (Gibello, 1989, s. 37), den kretsar runt kroppsfunktioner och existentiella frågor, och den framkallar inga associationer hos individen (Jones, 1916). Detta kontrasterar mot Freuds ursprungliga och bredare definition. Här är varje ersättningsbildning symbolisk. Kravet på en konstant förbindelse *Medvetet-Omedvetet* är borta. I stället är symbolen här ett generellt semiotiskt begrepp. Vi kunde kalla detta Freuds semiotiska definition av symbolisering, i vilken ”dechiffringen av det omedvetna är analog med hur vi dechiffrerar ett främmande språk” (Anzieu, 1989, s. 10).

Medan dessa två definitioner används omväxlande, har en tredje smugit sig in i kliniska diskussioner. Man säger till exempel ”Min patient har så svårt att symbolisera”. Med det menar man att hennes ord är trubbiga och obegripliga, att de förmedlar hennes känslor på ett oklart sätt, eller att hon uppfattar ens tolkningar konkret. Denna definition fokuserar på vilka formella kvaliteter ett uttryck har, hur pass begripligt det är, och vilket syfte subjektet har med sin kommunikation.

En fjärde definition av symbolbegreppet introducerades av Lacan. Han radikaliserade Freuds semiotiska definition av symbolisering. Han menade att det omedvetna är strukturerat som ett språk, eftersom det

använder språkliga mekanismer för att uttrycka sig; förtätning i det omedvetna är analog med metafor i språket, liksom förskjutning är analog med metonymi (1966, s. 508). Han betonade ordet som det främsta instrumentet för att symbolisera omedveten mening. I senare skrifter införde han dock begreppet *la lalangue*, spädbarnets babblande. *Lalangue* stödjer det omedvetnas språkliga struktur genom att artikulera känslor som annars förblir gåtfulla för individen. *Lalangue* uttrycker ”sådant som går mycket längre än den talande individen står ut med att veta att han har uttryckt” (1975, s. 175). Problemet med att använda *la lalangue* för att förklara fenomen vid arbete med spädbarn är att Lacan använde det mer som ett metapsykologiskt begrepp, och inte undersökte det i klinisk praktik med eller forskning kring spädbarn.

När Lacan definierar språket som en del av *le symbolique*, en av de tre ordningarna tillsammans med det imaginära och det reella, blir ”det symboliska systemets struktur ... huvudsaken, medan kopplingarna till det som symboliseras ... är sekundära” (Laplanche och Pontalis, 1973, s. 440). Det *symboliska* systemet styrs av språkliga principer, vilket gör att det inte kan ”uttrycka känslor, investera i estetiska objekt, representera och organisera bilder” (Arfouilloux, 2000, s. 25). Eftersom känslouttryck ju är så typiska för spädbarnet, vilar *le symbolique* alltför mycket på en språklig definition för att vi ska kunna tillämpa det på spädbarns gråt och grimaser.

Låt oss nu undersöka om någon av dessa fyra definitioner av ”symbol” kan hjälpa oss att förklara Karins rytande. Enligt den förstnämnda, klassiska definitionen skulle rytandet konstant beteckna ett omedvetet X. Detta krockar med hur vi intuitivt upplever saken: ett rytande kan beteckna många saker, och Karin tycks ju dessutom vara medveten om att hon är ilsk. Enligt den andra, semiotiska definitionen skulle rytandet symbolisera Karins försvarskonflikt. Men eftersom hennes rytande öppet uttrycker en känsla blir det

5. Distinktionen mellan digital och analogisk semiosis används även av Eco (1968).

oklart på vilket sätt det skulle vara ett försvar. Att Karins rytande kan beskrivas i enlighet med den tredje definitionen, att ”hon har svårt att symbolisera”, är självklart. Men det lämnar oss kvar med frågan: när är ett rytande tillräckligt komplext för att förtjäna att kallas en symbol? Slutligen vore det oriktigt att hävda att rytandet hör till den symboliska ordningen, *le symbolique*, eftersom denna ordning är underkastad språkliga lagar och ett rytande ju inte är ett språkligt uttryck.

Om vi kunde frigöra definitionen av *le symbolique* från dess koppling till det språkliga, skulle vi kunna hitta verktyg för att beteckna Karins rytande. Guy Rosolato (1978, 1985), som griper sig an denna uppgift, delar in språket i två dimensioner: den digitala och den analoga.⁵ Lacan fokuserade på den förstnämnda, den som ser talet likt avskilda enheter vilka ställs samman i enlighet med språkliga lagar. Rosolato, å sin sida, lyfte fram den analoga dimensionen: icke-verbala aspekter som tonfall, intensitet och andra nyanser som åtföljer ordströmmen. Det är på så sätt jag kan förstå Karins rytande, i dess analoga dimension: rytandet ”kopierar” hennes ilska, och kopian motsvarar hur jag föreställer mig att ilska låter och ser ut. Beebe och Lachmann konstaterar: ”När modern och spädbarnet anpassar sina tidsliga och känslomässiga mönster till varandra, återskapar var och en av dem inom sig ett psykofysiologiskt tillstånd som liknar den andra partens, och tar därigenom del av den andras subjektiva tillstånd” (2002, s. 109). På så sätt tar Karin och jag del av varandras tillstånd. Vårt deltagande går i båda riktningarna. Jag har hos mig själv lagt märke till att min spontana mimik ofta är analog med vad jag känner och vad jag föreställer mig att spädbarnet känner.

Innebörden av en analog representation är inte omedelbart given för mottagaren. Hur kan då spädbarnet och mamman förstå varandras känslomässiga kommunikation? Någon måste tillhandahålla en kod som knyter innehållet till dess uttrycksform. Spädbarnet måste ha ett *objekt* för att klagöra innebörden. Här blir Melanie Kleins arbe-

te oundgängligt för oss, eftersom hon fokuserade på objektets roll i symboliseringsprocessen. När hon erbjöd sig själv som tolkande objekt i överföringen, förstod hon barnens lekar som symboliska uttryck för hur de kämpar med sina inre och yttre objekt (Klein, 1924, 1930, 1931). Segal (1957, 1991) förde Kleins arbete vidare genom att ge ett teoretiskt ramverk för hur objektet medverkar i symboliseringen. Enligt henne kommer individens förhållande till sina inre objekt styra hur han eller hon använder och förstår symboler. På den mest komplexa nivån, *symbolisk representation*, typisk för den depressiva positionen, erkänner man att objektet är avskilt. Det är en ”tredelad relation: symbolen, det objekt den symboliserar och den person för vilken symbolen är symbolen för objektet” (1991, s. 38). Vid ett *symboliskt likställande* identifierar sig emellertid en del av jaget med objektet och blandas samman med det. Symbolen blir grövre och mer svårbegriplig.

Nu finns ett problem: eftersom barnets inre objektrelation är så svår att fastställa, och eftersom Segal ger exempel från mer avancerade symbolformer än spädbarns uttryck, är det inte så lätt att tillämpa hennes begrepp på Karins rytande. Det kan knappast vara ett symboliskt jämställande, eftersom Karin inte alls förmedlade en suddig gräns mellan oss när hon röt mot mig! Symbolen vore en bättre kandidat, men det skiljer inte rytandet från en verbal redogörelse för mina missgärningar.

För att kringgå problemen med symboliseringsbegreppet föreslår jag i stället att vi beskriver babyns uttryck, alltifrån sparkar, leenden, gråt, jollrande och ända fram till ord, med en enda generell term. Den bör inte vara belastad av dikotomier som medvetet/omedvetet innehåll, verbalt/icke-verbalt uttryck och skilda/sammansmälta objekt. Detta begrepp bör sedan förgrena sig i en terminologi som betecknar olika nivåer av medvetande, komplexitet och objektstatus. Jag föreslår att vi helt enkelt använder termen *tecken*: Karins rytande är ett tecken på hennes känsla, på vilken nivå den än betecknas. Att definiera denna nivå blir ett andra steg. Först måste vi definiera vad vi menar med tecken.

”Vad är ett tecken?”

Vad är ett tecken? ”Detta är en helt nödvändig fråga, eftersom all tankeverksamhet är en tolkning av något slags tecken” (Peirce, 1998, s. 4)⁶. C S. Peirce avsatte en enda allmän term för att tala om mening, oberoende av vilken nivå betecknandet gäller: tecknet (*the sign*). Denna term förgrenas sedan i en mångfald teckentyper av vilka ”symbol” bara är en av flera.

Ett *tecken* är något som tjänar till att förmedla kunskap om något annat, som det sägs *stå för* eller *representera*. Detta andra sägs vara tecknets objekt. Den idé i medvetandet som tecknet väcker, och som är ett mentalt tecken för samma objekt, sägs vara en *interpretant* för tecknet. (s. 13)

För att uppfatta något som ett tecken sorterar medvetandet in sina upplevelser i en av tre universella kategorier: Förstahet, Andrahets och Tredjehet. Förstahet är en omedelbar upplevelse utan relation till andra upplevelser. ”Hävda den och den har redan mist sin karaktäristiska oskuld” (Peirce, 1992, s. 248). Andrahets är alltid relaterad till andra upplevelser. Här står en upplevelse mot eller jämförs med en annan. Tredjehet kännetecknar hur vi uppfattar lagar, konventioner och regelbundenheter. Peirces teori ger således utrymme för alla mänskliga upplevelser, från deras mest primitiva till deras mest komplexa former.

Dessa upplevelsekategorier kan betecknas på väsentligen tre olika sätt: som ikoner, index och symboler.⁷ Om mitt intryck av Karins ilska var en Förstahets-upplevelse av något som vi kunde antyda med ordet ”Arg”, så upplevde jag det som en *ikon* för ilska. Ikoner ”förmedlar idéer om de saker som de representerar genom att helt enkelt imitera dem” (Peirce, 1998, s. 5). Ikonen är lämpad att fungera som en ”bild av sitt objekt” (s. 273). Om jag jämförde Karins ansikte med ansikten jag mött i andra situationer, så såg jag det som ett index för ilska. Jag satte in min upplevelse i ett dynamiskt sammanhang,

det var som om hennes ansikte manade mig att reagera. Ett index ”står för sitt objekt i kraft av en verklig förbindelse med det, eller genom att det tvingar medvetandet att uppmärksamma detta objekt” (s. 14). Slutligen var mina ord till Karin, ”Det där låter faktiskt ganska *argt!*”, symboler. De var ”förknippade med sin mening genom allmänt bruk. Sådana är de flesta ord och formuleringar...” (s. 5). ”En symbol är ett tecken som hänvisar till det Objekt som det betecknar, i kraft av en lag ... Denna lag fungerar så att vi tolkar Symbolen som om den hänvisar till detta Objekt” (s. 292).

Tecken är tänkandets byggstenar: ”vi tänker endast genom tecken” (s. 10). Eftersom ”det är nästan omöjligt att ange en period när barn inte redan uppvisar en påtaglig intellektuell aktivitet” (Peirce, 1992, s. 19), kan vi tillämpa Peirces tecken på babyns tänkande. Det framgår också av hans exempel på vad tecken kan referera till: från färgfläckar och bilder till komplicerade verbala relationer.

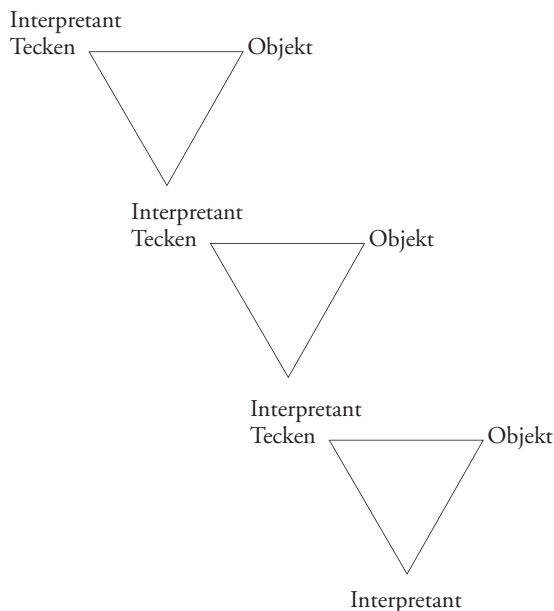
Tecken täcker inte på ett fixerat sätt det som de hänvisar till: det är inte alltid så att X = ikon eller Y = index. Ett tecken hänvisar inte heller konstant till ett enda omedvetet innehåll. Cigarren är alltså inte alltid tecken för en penis, och Karins gråt är inte automatiskt ett tecken på att hon är ledsen. Varje tecken kan tolkas på alla tre nivåerna: som ikon, index och symbol. Tolkade som symboler beskriver mina ord ”Det där låter *argt!*” Karins känslotillstånd av ilska. Men det hindrar inte att Karin kan tolka dem på ikonens nivå, till exempel som ”Vänlig Man har snäll röst”.

Semios, processen att tillskriva något en mening, pågår ständigt inom oss. Min omedelbara interpretant, det vill säga min tanke om vad Karins rytande betecknade, var känslomässig. Jag kände att hon var arg. Efter att ha blivit klar över hennes ilska tänkte jag på den som motsatt någon som är vänlig, och jag kände mig påverkad av hennes ilska. Slutligen skulle jag kunna fråga mig vad jag menar med begreppet ”arg”, och konstruera en logisk interpretant utifrån det. Den skulle i sin tur kunna fungera som en känslomässig interpre-

6 Det finns flera introduktioner till Peirces semiotik. På svenska finns bl.a. Richard Matz översättning, med inledning av Bertilsson och Voetmann Christiansen (Peirce, 1990). I Irene Matthis bok ”Den tänkande kroppen” (1997) finns ett kapitel om Peirces semiotik. På engelska, se bl.a. Muller och Brent (1990) samt Sheriff (1994).

7. Peirce utökade senare denna terminologi till en mängd olika teckentyper, som jag inte skall redogöra för här.

tant i en ny tankegång. Den semiotiska processen kan beskrivas som en oändlig serie trianglar där ett hörn hakar fast i ett hörn av nästa triangel av interpretant, objekt och tecken. Figur 1 är en omarbetad version av en figur hos Sheriff (1994, s. 35).

Figur 1.

Triangeln sätter in tecknet i en oändlig kedja av innebörder. Ikoniska, indexikala och symboliska betydelser blandas i en kontinuerlig associationskedja utan någon fast förankringspunkt. Inte ens ikoner, den mest primitiva teckenformen, kan användas som en semiotisk grundbult. Ikoner verkar kanske identiska med det som de betecknar, men i själva verket "besitter de inga av det avbildade objektets drag, utan transkriberar i enlighet med en *kod* vissa av upplevelsens förutsättningar" (Eco, 1971, s. 208). Jag använde min personliga kod när jag upplevde Karins arga ansikte. Hon såg ut som andra arga människor jag mött. För Karins mor var det i stället en ikon för ett ledset barn.

"Förstår spädbarnet verkligen vad du förmedlar till henne och förstår du vad hon förmedlar till dig?" Om jag behöver en kod för att tolka Karin tycks svaret vara nej. Jag vet ju

så lite om vad hon förstår och vilka verktyg hon har för att uppfatta mina ord. Spädbarns kommunikation kunde helt enkelt tyckas vara omöjlig att förstå! Vi kommer emellertid att finna en utväg. Vi ska nu undersöka *objektets* roll i samspelet med spädbarnet. Det finns flera olika modeller för hur mening skapas intersubjektivt, alltså hur vi genom samspelet med andra människor lär oss vad saker och ting betyder (t.ex. Beebe och Lachmann, 2002; Stern, 1985; Trevarthen och Aitken, 2001; Tronick, 2005). Mullers (1996) framställning av hur spädbarnet utvecklar sina semiotiska förmågor med mamman har fördelen att den integrerar psykoanalytisk teori med forskning om mor-barn-samspelet samt med Peirces semiotiska begrepp.

Den semiotiska processen – mor och barn, analytiker och analysand

"Spädbarnets djupa blick är också ett yttrande. Hans glada eller oroliga rörelser när man klär av honom säger oss också något. Gråten, med dess vädjande eller lidande, är ett tecken som talar till mamman" (Lebovici och Stoléru, 2003, s. 254). Muller (1996) beskriver hur mamma och baby börjar förstå varandras yttranden och rop och utvecklar sina semiotiska förmågor. Genom ömsesidig spegling med modern bildar babyn ikoniska föreställningar och svarar; Mamma rynkar pannan och babyn rynkar pannan. Senare kommer indexikala tecken i förgrunden. Mamma rynkar pannan och barnet förstår att hon känner någonting inför henne. Hon känner sig påverkad och svarar. Slutligen deltar mor och barn i ett utbyte av ordsymboler.

Hur klarar babyn av att ge mening åt alla de uttryck, däribland verbala, som hon ställs inför? Hur blir de till "meningsakter" (Bruner, 1990)? Bruner menar att vi går in i språket via en "för-språklig ['protolinguistic'] 'meningsberedskap' ... [det finns] vissa meningsklasser som människan är medfött avstämd för, och som hon aktivt söker" (1990, s. 72). De existerar som "förspråkliga föreställningar" (s. 72), vilka är uppbyggda som berättelser. Han hävdar att de "fungerar

som tidiga interpretanter för 'logiska' satser innan barnet har den mentala utrustningen att hantera dem genom sådana... kalkyler som vuxna människor kan uppåda" (s. 80). Karins och mina dialoger är alltså små berättelser som utvecklas. "Det var en gång en liten flicka. Så trillade hon på en pall och röt ..."

Men är det meningsfullt att beteckna ett sådant beteende som om babyn berättade något? Är det inte bättre att reservera berättandet för språk? Langer ifrågasätter den vanliga föreställningen att det bara är språk som kan ha "karaktären av symboliskt uttryck" (1942, s. 86). Hon menar att tanken att vi bara kan förstå det som uttrycks i diskursiv, det vill säga språklig, form grundar sig på två missuppfattningar: "1) att språket är det enda sättet att artikulera tankar och 2) att allt som inte är utsägbara tankar är känslor" (s. 87). "Det finns sådant som inte passar in i ett uttrycks grammatiska schema ... sådant som vi måste föreställa oss genom något annat symbolistiskt schema än det diskursiva språket" (s. 88). Langer exemplifierar denna andra symbolism med bilder, ritualer, magi, dans och musik (1942, 1972). Karins mamma och jag förstår henne ungefär som när vi förstår en bild eller en dans. Våra intryck bildar en total, omedelbar upplevelse av en "ordlös symbolism, som är icke-diskursiv och oöversättlig, den tillåter inte några definitioner inom sitt eget system och kan inte förmedla generella betydelser direkt" (1942, s. 97).

I varje steg av detta meningsskapande inom ett samspel krävs ett objekt som hjälper barnet att klättra upp för den semiotiska stegen. Detta objekt är till att börja med yttre, till exempel babyns mamma. Men efterhand blir det alltmer internaliserat. En mamma kan urskilja "ett sinnestillstånd hos sitt barn innan barnet kan vara medvetet om det, som till exempel när barnet visar tecken på att behöva mat innan det egentligen är medvetet om det" (Bion, 1962, s. 34). Mamma säger: "Hur är det fatt älskling, är du hungrig?" Barnet lyssnar och lugnar sig när det förstår mammans budskap som ikoner eller index

från ett härbärgerande objekt. Att härbärgera är alltså en semiotisk process i vilken mamman (eller analytikern) översätter spädbarnets kommunikation. Mamman tolkar en ikon "Hungrikt Barn" som ett index "Mata Mig!" Hennes känslor och förståelse av barnets kommunikation förmedlar hon i sin tur som tecken till sitt barn. Meningen klargörs dock inte på ett otvetydigt och klart sätt. Snarare "skapas mening ur 'mismatch'" (Tronick, 2005, s. 311), alltså situationer när babyns och den vuxnes "meningsskapande system" (s. 308) skär sig. Vi behöver spädbarnsforskning och klinisk psykoanalys av spädbarn för att kartlägga hur härbärgerandet går till. Det sker ju inte i ett "eter-medium", som Stern (1998, s. 42) ironiskt invänder mot sådana beskrivningar som inte klargör genom vilket slags samspel härbärgerandet äger rum.

Genom att analytikern ger nya översättningar kan en urspårad semiotisk utveckling mellan mor och barn ta en ny riktning. Så skedde när jag sade "Karin, det där låter ganska argt". Den semiotiska modellen lär analytikern att uppmärksamma vilket slags semiotisk partner han eller hon just nu är i förhållande till spädbarnet och modern. Låt mig illustrera med en andra scen.

Vinjett 2

Under den andra sessionen kritiserar mamman Karins far på ett bevekande sätt.

Karin gnäller, och jollrar vid ett tillfälle "Mä-mä". [Oklar ikon: Ledset Ansikte + indexikal begäran: Behandla Mig Som En Stackare + möjligen ett försök att bilda en ordsymbol: Mamma.]

Analytikern: Ja ...? [Symbol-fråga: Vad Menar Du? + uppmuntrande index: Fortsätt, Uttryck Dig, Karin! + ikon: Uppmärksam Ansikte.]

Karin ryter. [Tydligt index: Jag Är Arg På Dig! Känn På Det, Du!]

A: Ja ... Nu låter du *rasande*, tycker jag. [Symbol-tolkning: Du Är Arg + index: Fortsätt, Jag Är Intresserad Och Jag Är Inte Rädd För Din Ilska.]

Karin gnäller på nytt. [Återupptar ikonisk

och indexikal signifikation för att framkalla analytikerns svar: Tyck Synd Om Mig! Jag Är Ledsen!]

A: Kanske finns det *två* ilskna personer här! [Symbol-tolkning: Ni Två Är Arga + indexikal kommunikation: Jag Är Inte Rädd För Er Ilska.]

Modern: Mmm. [Symbolkommentar: Jag Instämmer + indexikal kommentar: Jag Tänker På Vad Som Händer Här.]

A: En mamma som är arg på *pappa* ... [Symboltolkning + Index: Jag Reflekterar.] Karin rynkar pannan och ryter tydligt. [Nu stämmer ikon och index överens: Arg Ansikte Och Arg Röst + Jag Vill Tala Om För Er Båda Att Jag Är Arg!]

A: ... och en Karin som är arg på *mig* och på *Mamma* för att vi talar så mycket. [Osv.]

Karin gråter ilsket.

A: Är det i en situation som den här som Karin vill få bröstet?

Modern: Ja, nu börjar det bli dags för bröstet ...

Karin gråter på nytt.

A (till Karin): Jag tror ... jag tror att du är *arg*.

Karin gråter mer ilsket.

Modern: Ja, nu är hon *inte* ledsen, nu är hon *arg*!

A (till Karin): Ska vi försöka ta reda på det; *vad är du arg på?*

Modern tolkar nu Karins tecken annorlunda än i den första scenen. Karin skapar fler otvetydiga tecken, till exempel när mamman och jag samtalar, vilket berättigar mig att tolka hennes ilska. Låt oss beskriva hennes gråt och krav på bröstet i semiotiska termer. De är förvrängda ikoniska och indexikala uttryck för ilska, framför allt. Denna förvrängning uppstår när hennes känslor förlorat kontakten med uttryckliga minnen av de situationer i vilka de uppkom. Istället knyter hon sina känslor till ett krav på mammans bröst. En del av hennes psyke uttrycker nu symptom och rasar av känslostormar. En annan del är en avstängd och känslomässigt tyst del där ilskan suddats ut. Efter denna klyvning fixeras

symptom och personlighet och en infantil bortträngning etableras. Ju mer etablerad den blir, desto mer fastlåst blir Karin i ett monotont gnällande och hennes mor i stereotypa tolkningar ("hon är ledsen").

Vissa frågor börjar nu få sina svar. "Hur vet du att spädbarnet förstår vad du säger till henne?" Hon förstår det i det semiotiska samspel som utvecklas med mig och modern. "Vad förstår hon?" Hon förstår mig på alltmer komplexa teckennivåer, från ikon genom index till, hos äldre barn, symboler. "Hur vet du att ni båda förstår samma aspekter av kommunikationen?" Jag bedömer det utifrån min motöverföring, som jag jämför med det semiotiska samspel vi just nu är upptagna av.

Nu återstår att redogöra för Karins kognitiva förmågor att förstå kommunikation på olika nivåer. Hur, och på vilka nivåer, kan hon förstå när jag säger "Jag tror du är arg"?

Spädbarnets förståelse av språk

– resultat av utvecklingsforskning

Utvecklingsforskningen kartlägger vad fostret och det nyfödda barnet förstår av språklig kommunikation. Under graviditetens sista tredjedel bearbetar fostret ljudet av moderns tal och urskiljer "mönster i de komplexa hörselintryck som filtreras genom fostervattnet" (Karmiloff och Karmiloff-Smith, 2001, s. 43). Fostret kan skilja mellan språk och andra ljud. Vid födseln känner det igen mammans röst (s. 44) och föredrar den framför en främlings röst (DeCasper och Fifer, 1980).

Barnet börjar alltså känna igen moderns röst redan i livmodern. Nu är igenkännande inte detsamma som förståelse: "För det nyfödda barnet ... är mammans röst ett akustisk stimulus. Det är välbekant i vissa avseenden, men är ännu inte förknippat med andra aspekter av hennes identitet som barnet erfarit efter förlösningen" (Fernald, 2004, s. 57). Spädbarnet känner igen satsmelodin och rytmen i mammans sätt att läsa en saga det fått lyssna till *före* födseln. Barnet kommer att föredra hennes läsning framför andra kvinnoröster (DeCasper och Spence, 1986). Det nyfödda barnet använder också intryck från

fostertiden så att det kan skilja moderns eget språk från sådana språk som tillhör en annan rytmisk klass (Nazzi et al., 1998, s. 756).

Mamman och andra i omgivningen hjälper barnet att utveckla en språklig kompetens genom att tala ”moderska” (*motherese*). Det är ett sätt att tala i vilket ”betoningsmönster inom ord och satser överdrivs, liksom intona-tionskonturerna runt fraser” (Karmiloff och Karmiloff-Smith, 2001, s. 47). Detta hjälper barnet ”att identifiera språkliga enheter i kontinuerligt tal” (Fernald, 2004, s. 58) och att förknippa det med ett lustfyllt samspel.

”Mellan födelsen och två månaders ålder bearbetar spädbarn de grundläggande rytmiska dragen i språk. Från och med fem månader börjar de fokusera på specifika drag i modersmålet” (Karmiloff och Karmiloff-Smith, 2001, s. 46). Men det här innebär inte att ett 5 månader gammalt barn uppfattar talets enheter som språk. Snarare upplevs de som ”ljudgrupper som ännu är oberoende av mening och grammatik” (s. 49). Några månader senare kan ett barn som Karin ”urskilja ett ord som återkommer i flera olika satskontexter” (s. 51). När jag upprepar ”arg” kommer Karin efterhand att känna igen ordets ljud, men hon förstår ännu inte dess symboliska innebörd.

Inte förrän vid slutet av första året börjar orden fylla en ”refererande funktion” (Fernald, 2004, s. 62). För att begripa denna mekanism måste barnet förstå att Mammas pekande finger hänvisar bortom sig självt till någonting annat. Detta är en förutsättning för att förstå att ett ord hänvisar till något annat än det som är omedelbart närvarande. Denna förmåga tar sin början vid omkring 12 månader (Messer, 2004, s. 295). Dessförinnan tittar babyen, när mamman pekar och säger ”Titta, en blomma”, på mamman och inte på blomman.

Spädbarnet måste utveckla ännu en förmåga för att förstå vad ord betyder. Små spädbarn kopplar samman föremål de ser och hör bara om de presenteras samtidigt. Mödrar ”använder intuitivt samtidighet för att lära spädbarnet nya namn på föremål” (Bahrick, 2000, s. 132). Modern pekar på

skeden och säger ”Sked!” Små spädbarn måste få föremålet presenterat för sig visuellt och auditivt samtidigt. I Peirces termer kan barnet inte, så länge det indexikala tecknet och dess objekt måste presenteras tillsammans, ta jätteklivet och knyta samman föremålet med ordsymbolen, sked-föreställning-
en med ”Sked”.

För att sammanfatta: ett 1-årigt barn förstår att ord hänvisar till saker och de måste inte yttras samtidigt som hon ser dem för att hänvisningen skall framgå. Hon förstår innebörden av ett tiotal ord och kanske har hon också börjat yttra några ord. Därmed ställer Karin, som bara är 8 månader gammal, oss inför en högst berättigad fråga: Varför använder jag ord vars symboliska (Peirce), digitala (Rosolato) eller lexikala (Norman) mening hon inte kan förstå? Mitt svar är att jag gör det därför att jag menar att Karin kan förstå *känslomässig* kommunikation. Resultat av utvecklingspsykologisk forskning stödjer mitt antagande.

Spädbarnets förståelse av känslor – resultat av utvecklingspsykologisk forskning

Det så kallade Still-Face-experimentet utvecklades av Tronick och hans medarbetare (1978). Om en mamma som leker med sitt barn plötsligt på forskarens begäran håller sitt ansikte orörligt, blir effekten dramatisk. Spädbarnet slutar le, tittar på modern och blir oroligt. Det orörliga ansiktet hindrar mor och barn att bilda ett ”dyadiskt medvetandestillstånd” (Tronick, 2005). Det ömsesidiga utbytet och skapandet av mening avbryts. I stället sätter dessa spädbarn i gång med ”själ-organiserade reglerande beteenden för att bevara sitt sammanhang och sin komplexitet, och undvika att deras medvetandestillstånd upplöses” (2005, s. 303).⁸

Muir och medarbetare (2005) har förfinat observationsmetoderna i experimentet. De registrerade inte bara spädbarnets blick mot eller bort från modern, utan också barnets känslomässiga reaktioner. Genom att mäta

8. Ett medvetandestillstånd (MT) är ”ett psykobiologiskt tillstånd med en specifik komplex organisation av kropp, hjärna, beteende och upplevelse. Det är en specifik sammanställning av implicita och explicita innebörder, avsikter och procedurer. ... Ett MT är inriktat på ett syfte och organiserar inre och yttre handlingar mot något visst mål” (Tronick, 2005, s. 295). ”Vid någon punkt i utvecklingen sammanställer MT innebörder från psykodynamiska processer inklusive ett psykodynamiskt omedvetet” (s. 297).

blickens riktning och barnets leende när moderns ansikte övergår från ett glatt till ett ledset uttryck, kunde "D'Entremont [1995] visa att spädbarn kan urskilja flera olika versioner av en vuxens glada kontra ledsna känslomässiga ansiktsuttryck när ett leendeindex används, flera månader tidigare än mätningar av visuell uppmärksamhet indikerar" (Muir et al., 2005, s. 216). Barn på 3 månader slutar le, vilket "visar spädbarnets känslighet för en förändring från glada till ledsna känslouttryck" (s. 214). Dessa små spädbarn kan "läsa" och sortera ansiktsuttryck för olika känslor. Vid 8 månader är Karin redan expert på att avläsa de känslor som uttrycks i mitt och moderns ansikten. Hennes problem är inte att mammans ansikte är orörligt som i Still-Face-experimentet. Det är snarare att hon inte kan smälta samman vad mamman förmedlar medvetet respektive omedvetet eller, med en annan begreppsapparat, vad hennes olika teckentyper betyder.

När det gäller ljudkommunikation fyller den vuxnes röst främst funktionen "att upprätthålla barnets visuella uppmärksamhet" (Muir et al., 2005, s. 224). Mamma fångar alltså babyns blick med sin röst. Ibland, när den vuxnes ansiktsuttryck är svåra att dechiffrera, kan i stället rösten framkalla positiva känslor hos babyn. För att skapa sådana svårdechiffrerade situationer ersatte forskarna rösten från en vuxen, vars bild visades på teve, med en syntetisk röst som hade en annan känslomässig innebörd än den på teve-rutan. Spädbarnen kunde då bli oroliga när de ställdes inför ett budskap i vilket vad de såg och hörde inte stämde överens. I andra experiment fångades emellertid spädbarnen snarare av att titta på det glada ansiktet. De struntade i den motstridiga ledsna rösten och förblev lugna. Karin tycks höra till den första gruppen. Hon registrerar de skiftningar i moderns röst jag upplevde som ouppriktiga, dvs. när hennes formulering och dess känsla inte stämde överens. Å andra sidan gjorde Karins känslighet också att hon nyfiket uppmärksammade mig när jag uttryckte mig lättdechiffrerat och uppriktigt. Så skedde när orden och ljudet av min röst sammanföll med hur

jag såg ut. Jag skall strax återkomma till denna punkt.

Belägg för spädbarns känslighet för ljudkommunikation kommer också från experiment som musikvetaren Stephen Malloch utfört. Han menar att enheter i mor-barnsamspelet kombineras till något han kallar "kommunikativ musikalitet" (1999, s. 31), som han undersökt spektrometriskt. Analyser av "samtal" mellan mor och barn på några månader visar att de spontant finner en gemensam puls. Mammans "Kom igen!" eller "Oj vad duktig du är!" tas upp av barnets jollrande i en underliggande gemensam rytm. Modern anpassar sig spontant till förändringar i spädbarnets tonhöjd. Hon ändrar automatiskt sin röstklang så att budskap med olika innebörder låter olika. Men om mamman är deprimerad bryts denna kommunikativa musikalitet (Robb, 1999).

Dessa experiment visar att spädbarn förstår visuell och auditiv preverbal känslomässig kommunikation bättre än de förstår ord. Kliniskt innebär deras känslighet att ifall mina ikoniska och indexikala uttryck inte överensstämmer med mitt symboliska uttryck, så kan babyn inte förstå mig känslomässigt. Samstämmighet uppkommer när "analytikerns tonfall, hennes gester och ordens lexikaliska mening uttrycker samma innebörd" (Norman, 2001, s. 96). När jag talar med Karin är det ord-symboliska innehållet irrelevant i den bemärkelsen att hon inte förstår det. Men det är i högsta grad relevant i den bemärkelsen att det bör stämma med mina känslomässiga ikoniska och indexikala uttryck. När mina uttryck smälter samman, när jag ser ut och låter som de ord jag säger till henne, då är jag uppriktig. Detta hjälper henne att frigöra sig från moderns motstridiga kommunikation. Det är skälet till att jag inte använder "moderska" när jag talar till Karin. Jag använder ett rakt och enkelt språk, utan att krydda det med barnsliga tonfall.

För analytikern finns det många fällor som kan förhindra uppriktiga uttryck. Om jag är rädd att Karin eller mamman inte står ut med att ilskan benämns, kommer jag för-

modligen att visa detta ikoniskt även om jag inget säger. Om jag talar till mamman enligt hennes interpretant att Karin är ledsen, och jag då bortser från mina egna interpretanter att flickan är arg, kommer jag också att vara ouppriktig. Om jag ser uppmuntrande ut men känner mig ledsen över hur de kommunicerar, kommer jag att upprepa experimentet glatt-ansikte-ledsen-röst. För att vara uppriktig måste jag alltså hela tiden vara uppmärksam på min motöverföring.

Kommunikation och terapeutisk verkan

De två sammanfattande frågorna var: "Förstår spädbarnet verkligen vad du förmedlar till henne och förstår du vad hon förmedlar till dig?" Jag hoppas ha klargjort mina skäl och förbehåll när jag besvarar båda frågorna jakande. Karin förstår min kommunikation på de ikoniska och indexikala nivåer som åtföljer mina verbala tolkningar. Hon påverkas av min uppmärksamhet och mina försök att förstå henne och uppriktigt uttrycka vad jag tror försiggår inom henne. Jag förstår henne på grundval av min motöverföring, och jag har utvecklat min ståndpunkt genom att klargöra vilka verktyg jag har för att förstå henne. Jag har också redogjort för spädbarns perceptuella och kognitiva verktyg för att förstå språklig och känslomässig kommunikation.

Ibland får jag frågan: "Jag tror nog den här metoden fungerar. Men inte kan det bero på att du tolkar till barnet. Nog beror det i stället på att mamman lyssnar till din dialog med barnet och identifierar sig med dig"? Nej, jag menar att spädbarnet faktiskt är "the leading actor" (Norman, 2001, p. 83) i den här metoden. Sen är det en annan sak att mammans identifikation också är viktig och lätt att iaktta. Till exempel visar mammans tankfulla hållning och gryende motståndskraft mot sin panik när Karin gråter att hon har identifierat sig med mig. Jag tror hennes identifikation har sin upprinnelse i två olika källor. Hon är ett förstahandsvittne när jag talar med Karin. Dessutom tolkar jag för dem båda hur de samspekar. Mammans identifikation med mig

kommer alltså att grundas, dels på att hon är med när flickans inre kamp nystas upp tillsammans med mig, dels på att hon allt bättre förstår hur hon själv bidrar till deras känslöklimat.

En annan fråga som ibland ställs är: "De positiva effekter man ser under behandlingstiden kanske helt enkelt uppstår genom babyns normala utveckling, inte på grund av tolkningsarbetet?" Frågan är förstås omöjlig att besvara med säkerhet. Men två argument talar för att ett barn som Karin behöver tolkningsarbete för att komma ikapp den normala utvecklingen. När mödrar kommer med sina barn till oss analytiker och terapeuter så är det för att den normala utvecklingen stagnerat. Barnen tycks hjälplösa och omogna. Det är som om deras psyke försöker skjuta upp att bortträngningar sätter sig. Hur skulle man förklara att utvecklingen plötsligt återtar sin normala gång, om inte genom påverkan av det psykoanalytiska arbetet? För det andra hade Karin gråtit och krävt sin mamma nästan hela sitt åtta månader långa liv. Detta förändrades radikalt under behandlingen. Om man vill förklara det som enbart beroende på normal utveckling, måste man ange vilka processer som av sig själva kunde ha en sådan förmåga att upplösa alarmerande symptom.

Förstår Karin verkligen vad jag förmedlar till henne? Betrakta följande avslutande scen. Karin kommer till den tolfte sessionen nyvaknad och lite hungrig. Hon är lite sur men håller sig lugn. Hon tittar allvarligt på mig och jag väntar. Oväntat kryper hon fram till ett skåp och sträcker sig efter ett dörrhandtag. Hon knackar på det och för handen mot munnen, som om hon drack. Hon skrattar, vilket modern besvarar. Mamman, som nu börjat avvänja Karin, säger till henne: "Du vill ha nåt att dricka i mjölkaffär'n, inte sant!" Karins lek visar att hon integrerat mina tolkningar av hennes ilska mot mamma. Då behöver hon inte längre vara så rädd för den. Hon kan istället hitta på den här skojiga leken som vi kan uttyda: "Hör ni, jag är törstig och lite sur. Ge mig nåt att dricka, bröst eller flaska, så blir jag nöjdare och vi får det trevligare ihop!" Mammans uttryck "mjölkaf-

Tack. Jag vill hedra Johan Norman som ett halvt år före sin död 2005 gav mig många värdefulla synpunkter. Jag tackar också doktor Alexandra Harrison och professor Edward Tronick för en intressant diskussion. Uppsatsen ingår i ett forskningsprojekt vid Karolinska Institutet om utvecklingsproblem hos spädbarn. I projektet jämförs psykoanalytisk behandling av spädbarn och mammor med sedvanlig behandling. Jag vill tacka stiftelserna Ahrén, Ax:son Johnson, Engkvist, Groschinsky, Konung Oscar II:s och Drottning Sofias jubileumsfond, Jerring, Kempe-Carlgren, Majblomman, Solstickan och Wennborg samt IPA Research Advisory Board för generösa bidrag.

fär” visar att hon inte snärjs på samma sätt längre av Karins krav. Det är också ett tecken på att hon identifierar sig med mig. Hon har säkert märkt att sådana skämtsamma uttrycksätt eller metaforer ofta kommer till mig spontant.

”Talk to me baby, tell me what's the matter now.” Eller: ”Beteckna för mig, lilla barn, så skall jag översätta dina ikoner och index till

mer begripliga tecken och förmedla dem till dig. Dina för-språkliga representationer av känslor kommer att bilda en berättelse som vi skall utforska tillsammans. Vår dialog blir en dans vars presentationella symbolism vi skall tolka.” Denna formulering är en bättre teoretisk beskrivning av hur analytikern och spädbarnet kommunicerar. Å andra sidan vore den helt klart en usel bluestitel. Men det är en annan historia.

LITTERATUR

- ANZIEU D, editor (1989). *Psychanalyse et language. Du corps à la parole*. Paris: Dunod. 232 p.
- ARFOUILLOUX J-C (2000). *Guy Rosolato*. Paris: PUF. 128 p.
- BAHRICK L (2000). *Increasing specificity in the development of intermodal perception*. In: Muir D, Slater A, editors. *Infant development: Essential readings*, p. 119-36. London: Blackwell.
- BALKÁNYI C (1964). *On verbalization*. Int J Psychoanal 45:64-74.
- BARADON T (2002). *Psychotherapeutic work with infants-Psychoanalytic and attachment perspectives*. Attach Hum Dev 4:25-38.
- BARADON T, BROUGHTON C, GIBBS I, JAMES J, JOYCE A, WOODHEAD J (2005). *The practice of psychoanalytic parent-infant psychotherapy-Claiming the baby*. London: Routledge. 215 p. Barrows P (2003). Change in parent-infant psychotherapy. *J Child Psychother* 29:283-300.
- BEAR M, CONNORS B, PARADISO M (2001). *Neuroscience: Exploring the brain*. Baltimore, MD: Lippincott William & Wilkins. 855 p.
- BERLIN N (2002). *Parent-child therapy and maternal projections: tripartite psychotherapy-a new look*. Am J Orthopsychiatry 72:204-16.
- BEEBE B, LACHMANN F (2002). *Infant research and adult treatment: Co-constructing interactions*. Hillsdale, NJ: Analytic Press. 272 p.
- BION W (1962). *Learning from experience*. London: Karnac. 112 p.
- BRUNER J (1990). *Acts of meaning: Four lectures on mind and culture*. Cambridge, MA: Harvard UP. 181p.
- CRAMER B, PALACIO ESPASA F (1993). *La pratique des psychothérapies mères-bébés. Études cliniques et techniques*. Paris: PUF. 391 p.
- DECASPER AJ, FIFER WP (1980). Of human bonding: Newborns prefer their mothers' voices. *Science* 6 June;208:1174-6.
- DECASPER AJ, SPENCE M (1986). Prenatal maternal speech influences newborns' perception of speech sounds. *Infant Behav Dev* 9:133-50.
- D'ENTREMONT B (1995). One- to six-months-olds' attention and affective responding to adults' happy and sad expressions: The role of face and voice. Unpublished doctoral dissertation, Queen's U, Kingston, Ontario. Refererad i Nadel J, Muir D, editors. *Emotional development*. Oxford: Oxford UP.
- DOLTO F (1982). *Séminaires de psychanalyse d'enfant Vol. 1*. Paris: Seuil. 238 p.
- DOLTO F (1985). *Séminaires de psychanalyse d'enfant Vol. 2*. Paris: Seuil.
- DOLTO F (1994). *Les étapes majeures de l'enfance*. Paris: Gallimard. 399 p.
- ECO U (1971) *Den frånvarande strukturen* [1968] Lund: Cavefors.
- FERNALD A (2004). Hearing, listening and understanding: Auditory development in infancy. In: Bremner JG, Fogel A, editors. *Blackwell handbook of infant development*, p. 35-70. London: Blackwell.
- FIELD T, HEALY B, GOLDSTEIN S, PERRY S, BENDELL D, SCHANBERG S, et al. (1988). Infants of depressed mothers show 'depressed' behavior even with non-depressed adults. *Child Dev* 59:1569-79.

- FRAIBERG S (1987). *Selected writings of Selma Fraiberg*, Fraiberg L, editor. Columbus: Ohio State UP. 688 p.
- GIBELLO B (1989). Fantasma, langage, nature, trois ordres de réalité. I: Anzieu D, editor. *Psychanalyse et langage*, p. 25-70. Paris: Dunod.
- JONES E (1916). The theory of symbolism. I: *Papers on psycho-analysis*, 5th edition, p. 87-144. London: Baillière, Tindall & Cox, 1948.
- KARMILOFF K, KARMILOFF-SMITH A (2001). *Pathways to language*. Cambridge, MA: Harvard UP. 256 p.
- KLEIN M (1924). The role of the school in libidinal development. *Int J Psychoanal* 5:312-31.
- (1930). The importance of symbol-formation in the development of the ego. *Int J Psychoanal* 11:24-39.
- (1931). A contribution to the theory of intellectual inhibition. *Int J Psychoanal* 12:206-18.
- LACAN J (1966). *Écrits*. Vol. 1. Paris: Seuil, 1999.
- LACAN J (1975). *Encore: Séminaires*. Paris: Seuil.
- LAPLANCHE J, PONTALIS JB (1973). *The language of psychoanalysis* [1967], Nicholson-Smith D, translator. London: Hogarth. 510 p. (International Psycho-analytical Library, No 94.)
- LANGER S (1942). *Philosophy in a new key: A study in the symbolism of reason, rite and art* Cambridge, MA: Harvard UP. 313 p.
- LANGER S (1972). *Mind: An essay on human feeling*, vol. 2. Baltimore, MD: Johns Hopkins UP. 399 p.
- LEBOVICI S, STOLÉRU S (2003). *Le nourrisson, sa mère et le psychanalyste*. Paris: Bayard. 375 p.
- LIEBERMAN A, SILVERMAN R, PAWL J (2000). Infant-parent psychotherapy: Core concepts and current approaches. In: Zeanah C, editor. *Handbook of infant mental health*, 2nd edn, p. 472- 84. New York, NY: Guilford.
- MALLOCH S (1999). Mothers and infants and communicative musicality. *Musicae Scientiae*, special issue, 29-58.
- MANZANO, J, PALACIO ESPASA, F, ZILKHA, N (1999) *Les scénarios narcissiques de la parentalité. Clinique de la consultation thérapeutique*. Paris: PUF. 174 p. (Le Fil Rouge series.)
- MATTHIS, I (1997) *Den tänkande kroppen*. Stockholm: Natur och Kultur
- MESSER D (2004). Processes of early communication. In: Bremner JG, Slater A, editors. *Theories of infant development*, p. 284-316. Oxford: Blackwell.
- MUIR D, LEE K, HAINS C, HAINS S (2005). Infant perception and production of emotions during face-to-face interactions with live and 'virtual' adults. I: Nadel J, Muir D, editors. *Emotional development*, p. 207-34. Oxford: Oxford UP.
- MULLER J (1996). *Beyond the psychoanalytic dyad*. London: Routledge. 230 p.
- MULLER, J, BRENT, J (2000) *Peirce, Semiotics, and Psychoanalysis*. Baltimore & London: The John Hopkins University Press.
- NAZZI T, BERTONCINI J, MEHLER J (1998). Language discrimination by newborns: Towards an understanding of the role of rhythm. *J Exp Psychol Hum Percept Perf* 24:756-66.
- NORMAN J (2001). The psychoanalyst and the baby: A new look at work with infants. *Int J Psychoanal*. 82:83-100.
- NORMAN J (2004). Transformations of early experiences. *Int J Psychoanal* 85:1103-22.
- PEIRCE CS (1992). *The essential Peirce, Vol. 1: 1867-1893*. Kloesel C, Houser N, editors. Bloomington, IN: Indiana UP. 399 p.
- PEIRCE CS (1998). *The essential Peirce, Vol. 2: 1893-1913*. Houser N, editor. Bloomington, IN: Indiana UP. 584 p.
- PEIRCE, C S (1990) *Pragmatism och kosmologi*. Valda uppsatser i översättning av Richard Matz och med inledning av Margareta Bertilsson och Peder Voetmann Christiansen. Göteborg: Daidalos.
- ROBB L (1999). Emotional musicality in mother-infant vocal affect and an acoustic study of postnatal depression. *Musicae Scientiae, special issue*, 123-54.
- ROSOLATO G (1978). Symbol formation. *Int J Psychoanal* 59:303-13.
- ROSOLATO G (1985). *Éléments de l'interprétation*. Paris: Gallimard. 338 p.
- SEGAL H (1957). Notes on symbol formation. *Int J Psychoanal* 38:391-7.
- SEGAL H (1991). *Dream, phantasy and art*. London: Routledge. (New Library of Psychoanalysis, Vol. 12.) 120 p.
- SHERIFF J (1994). *Charles Peirce's guess at the riddle: Grounds for human significance*. Bloomington, IN: Indiana UP.
- SILVER A (1981). A psychosemiotic model: An interdisciplinary search for a common structural basis for psychoanalysis, symbol-formation, and the semiotic of Charles S. Peirce. In: Grotstein, JS, editor. *Do I dare disturb the*

- universe? A memorial to W. R. Bion*, p. 270-315. London: Karnac.
- STERN D (1985). *The interpersonal world of the infant: A view from psychoanalysis and developmental psychology*. New York, NY: Basic Books. 304 p.
- STERN D (1998). *The motherhood constellation-A unified view of parent-infant psychotherapy*. London: Karnac. 229 p.
- TREVARTHEN C, AITKEN K (2001). Infant intersubjectivity: Research, theory and clinical applications. *J Child Psychol Psychiatry* 42:3-48.
- TRONICK E (2005). Why is connection with others so critical? The formation of dyadic states of consciousness and the expansion of individuals' states of consciousness: Coherence governed selection and the co-creation of meaning out of messy meaning making. In: Nadel J, Muir D, editors. *Emotional development*, p. 293-315 Oxford: Oxford UP.
- TRONICK E, WEINBERG K (1997). Depressed mothers and infants: Failure to form dyadic states of consciousness. In: Murray L, Cooper P, editors. *Postpartum depression and child development*, p. 54-82. New York, NY: Guilford.
- TRONICK E, ALS H, ADAMSON L, WISE S, BRAZELTON B (1978). The infant's response to entrapment between contradictory messages in face-to-face interaction. *J Am Acad Child Psychiatry* 17: 1-13.
- WATILLOU A (1993). The dynamics of psychoanalytic therapies of the early parent-child relationship. *Int J Psychoanal* 74:1037-48.
- WINNICOTT DW (1941) The observation of infants in a set situation. *Int J Psychoanal* 22:229-49.
- WINNICOTT DW (1960) The theory of the parent-infant relationship. *Int J Psychoanal* 41:585-95.